

Ressenyes

ARNALDI DE VILLANOVA (2007).

Alphabetum catholicorum ad inclitum dominum regem Aragonum pro filiis erudiendis in elementis catholicae fidei. Tractatus de prudentia catholicorum scolarium (Union Académique Internationale, Corpus Philosophorum Medii Aevi; Corpus Scriptorum Cataloniae, Series A, Escriptores: *Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia*, IV).

Curante Josep Perarnau, adiuvente Marcel Coromines, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Facultat de Teologia de Catalunya, Scuola Superiore di Studi Medievali e Francescani. 258 p.

El volum que recensionem forma part de les *Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia*. L'edició crítica de les obres completes d'Arnau de Vilanova és un projecte que ve de lluny. Des de l'any 1975, una comissió formada per L. García Ballester (†), Michael McVaugh i Juan A. Paniagua —a la qual s'ha afegit J. Arrizabalaga—, i amb el suport institucional del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, de la Fundació Noguera i de la Universitat de Barcelona, assegura la publicació regular de les *Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia* (AVOMO): ja han sortit a la llum pública una quinzena de volums i els treballs avancen a bon ritme. Pel que fa a les obres, diguem-ne, no mèdiques —i tan difícils de definir positivament—, des de mitjan segle XX hi ha hagut diversos intents d'edició, que al capdavant no han estat reeixits. Ara, amb les *Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia* (AVOThO), dirigides pel professor Josep

Perarnau, i amb el suport institucional de l'Institut d'Estudis Catalans, de la Facultat de Teologia de Catalunya i de la romana Scuola Superiore di Studi Medievali e Francescani, l'edició crítica sembla ben encarrilada. Les *Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia* formen part de la *Series A: Scriptores* del *Corpus Scriptorum Cataloniae*. Aquest corpus és un «projecte científic, d'estudi i publicació de l'herència escrita del poble català amb sentit de globalitat, integrant tots els textos, d'autors catalans o relacionats per qualsevol raó amb les terres catalanes, escrits o traduïts en qualsevol llengua» (p. 257). A més, a partir del volum que presentem, les AVOThO són editades amb el patrocini de la Unió Acadèmica Internacional (UAI), dins el *Corpus Philosophorum Medii Aevi*, corpus format també per col·leccions de prestigi com *Plato latinus*, *Aristotelis latinus*, *Avicenna latinus*, *Averrois Opera*, *Corpus Philosophorum Bizantinorum*.

El present volum és el segon que surt publicat i el núm. IV de la col·lecció *AVOThO* (els dos primers són reservats a bibliografia, descripció de manuscrits i diplomatar i hom preveu la seva publicació per a més endavant), d'un total de tretze volums programats.

L'estructura del volum és la següent: després de la presentació (p. 5), en la qual l'editor dóna notícia de la decisió acabada d'esmentar de la UAI, i d'un *esquema del volum* (p. 7-8), trobem una extensa introducció a les dues obres editades (p. 10-85). A continuació, l'edició crítica de l'*Alphabetum catholicorum* (p. 86-152) amb la taula de mots —obra de Marcel Coromines— (p. 153-172), completada amb les traduccions medievals conegudes en llengües romàniques de l'obra: fragments en llengua toscana (p. 176-179; introducció, p. 173-176) i traducció castellana medieval (184-104; introducció, p. 180-183). L'edició del *Tractatus de prudentia catholicorum scolarium* ocupa les pàgines 207-232, i la corresponent taula de mots, obra també de Marcel Coromines, les pàgines 233-245. Completen el volum la *Taula de citacions bíbliques*, p. 247-249; la d'antropònims, p. 250-252; la *Taula de referències a manuscrits*, p. 252-253; i la *Taula general*, p. 256-257.

Les obres editades foren escrites per Arnau de Vilanova entre els anys 1292 i 1297. La primera, l'*Alphabetum catholicorum*, fou redactada pensant en la formació cristiana «quorumcumque catholicorum», i posteriorment adaptada per tal que pogués servir «a la formació cristiana autèntica dels infants reials» (p. 57). Hom pot considerar-la, en paraules de l'editor, la «primera versió d'un concepte tan profundament arnaldia com «la veritat del cristianisme»» (p. 25). El *Tractatus de prudentia catholicorum scolarium* té com a destinatari l'«scolaris» que ja ha començat el curs oficial de les escoles medievals. El *De prudentia* està estructurat en dues parts que tenen com a

objecte, respectivament, l'adquisició i l'exercici de la saviesa. Diu Arnau de Vilanova: «Conuenit ergo sapienti, quod circa sensuality non occupet animum suum in quantum sunt talia, sed prout animus potest informari per ea de intellectualibus, et maxime de primo intellectuali» (línies 328-330). La realitat sensible pot ser considerada des d'un triple punt de vista: a) «...ipsa sensibilia possunt considerari secundum id quod sunt in se, et tunc in eis considerantur rationes entitatis ipsorum: et hoc modo considerat ea philosophus» (naturalis); b) «Rationes autem entitatis sensibilibus sunt quedam intelligibilia, sed quia non elevant animum ultra terminos entis creati, propterea talis consideratio non dirigit affectum in ultimum finem: (et hoc modo considerat ea philosophus metaphysicus)»; c) «Alio modo possunt considerari sensibilia, secundum quod referuntur in Causam Primam: et tunc attenditur qualiter in eis reluceant potentia, sapientia et bonitas Creatoris. Et per talem considerationem inflammatur in Deum affectus: qualis consideratio pertinet ad fideles» (línies 333-342). En conseqüència, el «verus fidelis» ha d'evitar qualsevol dedicació a la realitat física que no porti vers Déu. La realitat física només és un camí o un mitjà. La posició defensada per Arnau de Vilanova en aquesta primera etapa (caldrà veure, però, fins a quin punt es radicalitza en obres posteriors) és, segons Josep Perarnau, la d'un «moderat espiritualisme aplicat». Per bé que amb diferències més o menys considerables, Arnau de Vilanova formaria part de la tradició dels «espirituals» (Pèire Joan Oliu, Angelo Clareno, Ubertino da Casale, Hug de Balma...).

L'edició crítica es basa en el manuscrit 3824 de la Biblioteca Vaticana, i en l'apartat textual l'editor dóna raó de les variants de tots els manuscrits coneguts (onze en llengua llatina i tres en traduccions medievals en el cas de l'*Alphabetum*

catholicorum, i sis en llengua llatina del *De prudentia...*). Completa l'aparat textual un segon aparat de fonts.

Felicitem, doncs, l'editor del volum per aquesta magnífica contribució no només als estudis arnaldians sinó també

a la història de les idees. Esperem que les *AVOThO* ajudin a normalitzar la situació cultural de Catalunya, tan deficitària en obres d'aquest tipus.

Jaume Mensa i Valls

DOMINICUS GUNDISSALINUS (2007).

De divisione philosophiae. Über die Einteilung der Philosophie.

Edició, traducció, introducció i notes d'Alexander Fidora i Dorothee Werner (Herders Bibliothek der Philosophie des Mittelalters, 11), Freiburg im Breisgau: Herder. 287 pàg.

Actualment el diàleg intercultural és un tema d'estudi preferent en la recerca i la reflexió de filòsofs, antropòlegs, sociòlegs, historiadors, etc. Des d'aquest punt de vista s'entén, doncs, que autors com Domènec Gundisalvi o Gundissalinus, o en general els traductors de l'escola de Toledo, passin a ocupar un merescut primer pla en el panorama dels estudis d'història de la filosofia medieval. Efectivament, en l'obra de Gundisalvi conflueixen diverses tradicions: grega, àrab, jueva, cristiana. Gundisalvi representa una porta privilegiada d'entrada del saber antic al món llatí occidental. És ben remarcable, doncs, l'interès d'una edició del text llatí (pàgines senars) amb traducció a l'alemany (pàgines parells) del tractat *De divisione philosophiae* de Domènec Gundisalvi. Els editors d'aquest volum, el professor Alexander Fidora i la professora Dorothee Werner, són coneguts per les seves publicacions en l'àmbit de la filosofia medieval i especialment en el diàleg intercultural. En concret, Alexander Fidora, actualment investigador ICREA adscrit al Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana de la UAB, ha publicat un bon nombre d'estudis sobre Gundissalinus, entre els quals destaca la seva tesi doctoral *Die Wissens- und Wissenschaftstheorie des Dominicus Gundissalinus* (Berlín, 2003).

El text del *De divisione philosophiae* de Domènec Gundisalvi és precedit (p. 9-50) d'un estudi introductori (*Eingleitung*), en el qual els editors situen el *De divisione philosophiae* en el context biogràfic de Domènec Gundisalvi, analitzen el contingut de l'obra (distinció entre filosofia i teologia, definicions de filosofia i divisió de la filosofia) i els seus influxos posteriors. Efectivament, Domènec Gundisalvi (c. 1110-1190) fou arquediac de Cuéllar (diòcesi de Segòvia) i membre de l'anomenada escola de traductors de Toledo. Traduí al llatí obres d'Al-Kindi, Al-Farabi, Avicena, d'Ibn Gabirol. També és autor d'obres originals com el *De anima*, *De immortalitate animae* (plagiat per Guillem d'Alvèrnia), *De processione mundi*, *De unitate* i *De divisione philosophiae*. L'objectiu del *De divisione philosophiae* és delimitar l'àmbit específic de la filosofia, definir-ne el seu concepte i establir-ne la seva divisió interna. Ja en el pròleg (p. 54) llegim: «Humana vero scientia appellatur, quae humanis rationibus adinventa esse probantur, ut omnes artes, quae liberales dicuntur; en canvi (p. 54): «Divina scientia dicitur, quae Deo auctore hominibus tradita esse cognoscitur». Gundisalvi elabora el concepte de filosofia tot analitzant sis definicions o descripcions tradicionals de filosofia (que provenen d'Isaac Israel o Isidor de Sevilla): a) «Philosophia est assimilatio hominis operibus creatoris secun-